

Kunskapsöversikt och utlåtande om riktlinjer och standarder för lekplatser och lekutrustning.

En sammanställning av delar från rapporten av Rörelserika skolvägar, relevanta artiklar, lagar och föreskrifter. Med syfte att klargöra möjligheter och utmaningar med att skapa rörelserika miljöer baserat på gällande riktlinjer och standarder.

Sammanställningen är gjord av rörelseinstruktör Victor Lundström, koordinator för "Rörelserika skolvägar".

Sammantaget utifrån uppdragsbeskrivningen

De svenska standarderna för lekredskap och stötdämpande underlag SS-EN 1176 och SS-EN 1177 genomför europastandarder som innehåller minimikrav för säkerhet. De används vid bedömning av om en produkt är säker enligt kraven i PBL (Plan- och bygglagen) och PSL (Produktsäkerhetslagen). En förteckning av standarderna finns nedan. Standarderna ska följas om det finns hänvisningar till dem i en lag eller föreskrift eller om de ingår som underlag vid upphandling. I BBR (Boverkets byggregler) avsnitt 8:93 hänvisas i ett allmänt råd, som inte är bindande, till standarderna för lekredskap.

Fastighetsägare som till exempel kommunen, bostadsbolag, organisation eller företag eller bostadsrättsföreningar, ansvarar för att lekplatsens egenskaper upprätthålls (PBL). Ansvaret för att utrustningen är säker gäller oavsett tillverkningsår (PSL), där tillverkare och leverantör av lekredskap har ansvar enligt PSL för att de produkter som de tillhandahåller är säkra.

I FN:s konvention om barnets rättigheter, även kallad barnkonventionen, betonas att alla barn har rätt till lek i en stimulerande, trygg och lämplig miljö. För att tillgodose det behovet är det viktigt att det finns lekplatser som stimulerar barns kreativitet, rörelse och utveckling. Lekplatser kan samtidigt utgöra en fara om de har säkerhetsbrister, samtidigt som de kan utgöra en fara ifall de är för säkra. En trend av säkerhetsfokusering har på senare år tagit kraft, vilket kan ha flyttat fokus för lekmiljöers syfte – att skapa för utvecklande och stimulerande lek.

Det är viktigt att vara medveten om att krav på säkerhet, tillgänglighet och användbarhet inte alltid behöver stå i motsättning till kreativitet, rörelse och utveckling. Flera faktorer spelar in som exempelvis vuxnas beteende i relation till utveckling av rörelserikedom. Ur barnens perspektiv, kan lekplatser upplevas stå i motsatts till regler, föreskrifter, standarder osv i form av att faktorer som självbestämmande, variation av redskap, variation av

rörelseförmågor och eget skapande åsidosätts. Istället för lekplatser bör det pratas mer om miljöer för lek eller att det offentliga rummet med arkitektur är "lekbara".

Begränsningar med statiska lekplatser, där klämrisk av olika kroppsdelar till fallhöjd kan begränsa förmåga att utveckla en bred rörelsebank och sociala samt kognitiva förmågor. Exempelvis ska lekredskapsutrustning som har en fallhöjd på mer än 60 cm ha fallskyddsunderlag – något som kan belasta miljön genom produktion av plast/gummi.

Det är vidare få miljöer som erbjuder lösningar för att lösa föremål samt olika underlag, vilket begränsar möjlighet till att utveckla rörelserikedom.

Utifrån tillsyn och olyckor på lekplatser finns det möjligheter (enligt författaren) för byggnadsnämnder, fastighetsägare, markägare etc att ta avstamp i principer för rörelserikedom och riskfylld lek för att skapa miljöer som stimulerar barn och ungdomars utveckling, på riktigt. Detta innebär att inte bygga lekplatser utan snarare bevara naturområden, göra dem lätt tillgängliga och planera nya naturmiljöer som uppfyller principer för rörelserikedom och riskfylld lek.

I pilotprojektet Rörelserika skolvägar blev det tydligt att nuvarande rekommendationer för lekplatsutrustning begränsar möjligheten att skapa platser som utvecklar rörelserikedom. Projektet visar att det finns ett tydligt behov av vidare dialog med berörda sektorer/aktörer utifrån perspektiven "så säkert som möjligt" eller "så säkert som nödvändigt".

Europastandarder för lekredskap och stötdämpande underlag

- SS-EN 11761: Lekredskap och stötdämpande underlag Del 1: Allmänna säkerhetskrav och provningsmetoder.
- SS-EN 11762: Lekredskap och stötdämpande underlag Del 2: Gungor Kompletterande särskilda säkerhetskrav och provningsmetoder.
- SS-EN 11763: Lekredskap och stötdämpande underlag Del 3: Rutchbanor Kompletterande särskilda säkerhetskrav och provningsmetoder.
- SS-EN 11764: Lekredskap och stötdämpande underlag Del 4: Linbanor Kompletterande särskilda säkerhetskrav och provningsmetoder.
- SS-EN 11765: Lekredskap och stötdämpande underlag Del 5: Karuseller Kompletterande särskilda säkerhetskrav och provningsmetoder.
- SS-EN 11766: Lekredskap och stötdämpande underlag Del 6: Vippgungor Kompletterande särskilda säkerhetskrav och provningsmetoder.
- SS-EN 11767: Lekredskap och stötdämpande underlag Del 7: Vägledning för installation, besiktning, underhåll och drift Kompletterande särskilda säkerhetskrav och provningsmetoder.
- SS-EN 117610: Lekredskap och stötdämpande underlag Del 10: Helt inneslutna redskap Kompletterande särskilda säkerhetskrav och provningsmetoder.
- SS-EN 117611: Tredimensionella nätkonstruktioner Kompletterande särskilda säkerhetskrav och provningsmetoder.
- SS-EN 1177: Stötdämpande underlag för lekplatsens ytbeläggning Bestämning av kritisk fallhöjd.

Standardsamling eller delarna var för sig kan köpas från SIS Förlag AB, tel 08-555 523 10 eller epost. sis.sales@sis.se

Bakgrund

År 1988 beslutades att ta fram Europeiska standarder för lekredskap i Sverige (SS-EN 1176, I-I I). Samtidigt tog Svenska standardiseringsorganet Byggnadsstandardiseringen fram förslag till standard avseende hur ett lekredskap skall vara konstruerat. Detta arbete ledde fram till anvisningar om hur lekplatser skulle utformas och byggas men även underhållas så att risken för olycksfall skulle begränsas, vilka har samlats i Plan- och bygglagen (PBL). Europastandarderna började gälla den 1 januari 1999 och reviderades och utökades 2008. Standarderna innehåller minimikrav på säkerhet och är framtagna bland annat utifrån underlag från verkliga olyckor och tillbud.

Ansvar

Att äga en lekplats innebär att man har ett juridiskt ansvar både gentemot allmänheten samt mot de som vistas på platsen där anläggning finns (även skolgårdar). Det är markägaren som är ansvarig för lekplatsen som ska se till att hålla sin lekplats i gott skick samt blir juridiskt ansvarig om någon kommer till skada på området.

En fastighetsägare med tillhörande lekplats har ett ansvar som kan delas in i tre rubriker:

- Skadeståndsansvar
- Straffansvar
- Övrigt ansvar

För att det ska finnas ett skadeståndsansvar ska fastighetsägaren, genom vårdslöshet, ha underlåtit att agera när det funnits en skyldighet att göra så. Det ska vidare finnas ett orsakssamband mellan underlåtenheten att agera samt den skada som uppstått.

En fastighetsägares straffansvar drabbar, till skillnad från skadeståndsansvaret, fysiska individer. Det innebär att ledning och anställda i ett bolag kan straffas. Straffansvar regleras i såväl generell lagstiftning som Brottsbalken liksom i specialförfattningar liksom Miljöbalken. Det är inte möjligt att försäkra sig mot straffansvar.

Under övrigt ansvar faller ansvar på annan grund, till exempel bestämmelser om vite eller företagsbot.

Regler, föreskrifter och standarder

Europastandarden har en sträng syn när det kommer till montering, besiktning och kontroller för material som finns på lekplatser. I europastandarderna regleras:

- Stötdämpande underlag under klätterställningar, gungor och andra klättringsbara redskap
- Fallhöjder, störtskydd och skyddsräcken
- Mått på öppningar
- Utstickande och utskjutande delar
- Säkerhetsavstånd för hela redskap och delar av redskap
- Krav på underhåll.

Allt ska ha information om:

- Minimiutrymme för säker användning.

- Krav på underlag och angivande av fri fallyta
- Avsedd åldersgrupp för lekredskapet.
- Information om lekredskapet är avsett för inne- eller utomhusbruk.
- Om särskild uppsikt krävs vid användandet.
- Intyg om överensstämmelse med gällande svensk standard.

Plan- och bygglagen (PBL)

Regler för utemiljön finns i plan- och bygglagen (SFS 2010:900), 8 kap. 9§ punkt 5 och 6, samt 10–12§§ och 15–16§§. Där anges krav på anordnande av friyta för lek- och utevistelse samt krav på att lekplatser och fasta anordningar på lekplatser ska underhållas så att risken för olycksfall begränsas. Dessutom anges att tomter och allmänna platser ska utformas så att de är tillgängliga för och kan användas av personer med nedsatt rörelse eller orienteringsförmåga. Enligt plan- och bygglagen är kommunens byggnadsnämnd tillsynsmyndighet för säkerhet och tillgänglighet på lekplatser inom kommunen.

Boverkets föreskrifter

I BBR (BFS 2011:6 BBR), finns regler om skydd mot olyckor vid fasta lekredskap på tomter. BBR gäller vid nybyggnad eller nyanläggning och vid ändring av lekplatser. I avsnitt 8:93 anges att: "Fasta lekredskap ska anordnas så att risken för personskador begränsas. Underlaget till gungor, klätterställningar och dylika redskap ska vara stötdämpande och i övrigt så utformat att risken för personskador vid en olycka begränsas".

Luckor, galler, trallar och dylikt utanför byggnader där barn vistas, utformas så att de inte kan lyftas av barn och så att risken för personskador begränsas.

Enligt Boverkets föreskrifter om tillgänglighet på allmänna platser och andra anläggningar (BFS 2011:5 ALM 2) som gäller vid nyanläggning av bl.a. lekplatser, ska dessa kunna användas av barn och föräldrar med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga, men samtliga lekredskap behöver inte vara tillgängliga.

Boverkets föreskrifter om enkelt avhjälpta hinder (BFS 2011:13 HIN 2) som gäller publika lokaler och allmänna platser, innehåller krav på att tillgängligheten på befintliga lekplatser ska förbättras så att även de kan användas av personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga:

"Brister som gör det svårt för barn med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga att alls använda lekplatsen samt brister som gör det svårt för föräldrar med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga att vistas på lekplatsen tillsammans med sina barn, bör åtgärdas." (18§)

Produktsäkerhetslagen (PSL)

Produktsäkerhetslagen (2004:451) kräver att varor och tjänster som tillhandahålls (säljs, hyrs ut m.m.) av näringsidkare till konsumenterna ska vara säkra. PSL gäller även för varor som tillhandahålls i offentlig verksamhet, till exempel lekredskap på lekplatser. Det innebär att vad som i lagen sägs om näringsidkare tillämpas också beträffande den som i offentlig verksamhet tillhandahåller varor till konsumenterna. Varor som t.ex. en kommun tillhandahåller på ett sätt som gör att enskilda konsumenterna kommer i kontakt med dem omfattas därmed

av lagen. Konsumentverket är tillsynsmyndighet över PSL och har till uppgift att utföra kontroller av att produkter som tillhandahålls konsumenterna uppfyller gällande säkerhetskrav.

CE-märkning

Det är viktigt att skilja lekredskap för offentlig och gemensam miljö som ska uppfylla kraven enligt europastandarderna SS-EN 1176 och 1177 från gungor, rutschbanor och studsmattor etc. vilka är avsedda för enskilt privat bruk och definieras som leksaker.

Lekredskap för enskilt privat bruk ska vara CE-märkta enligt EU:s leksaksdirektiv (2009/48/eg).

CE-märkta lekredskap är inte avsedda för offentlig miljö som t.ex. gemensam lekplats för flerbostadshus eller radhus.

Tillsyn och olyckor på lekplatser

Boverket har tillsammans med Konsumentverket undersökt hur kraven på lekplatser följs och hur byggnadsnämnderna utövar sitt tillsynsansvar. Undersökningarna visar att det dessvärre finns stora brister på många lekplatser när det gäller säkerhet, tillgänglighet och användbarhet. De största problemen beror på eftersatt underhåll av mark och lekredskap, brister i stötdämpande underlag under gungor, klätterställningar och liknande lekredskap samt olika hinder som försvårar framkomligheten till, från och på lekplatser.

Vid undersökningarna har bland annat följande framkommit:

- Ett stort antal byggnadsnämnder känner inte till att de har tillsynsansvar för lekplatser.
- En majoritet av kommunerna inventerar inte sina egna lekplatser.
- En majoritet av byggnadsnämnderna planerar inte sin tillsyn av lekplatser eller prioriterar den lågt.
- Kunskapen hos byggnadsnämnderna om vilka krav som ställs på lekplatser i plan- och bygglagstiftningen är låg.
- Många byggnadsnämnder vill ha vägledning, checklistor och goda exempel på vilka krav som gäller för lekplatser och på vad som räknas som "dåligt skick" på lekplatser.
- Vanliga säkerhetsbrister på lekplatser är felaktigt stötdämpande underlag så som fel material, för lite material eller för liten yta. Andra brister är slitna gungkättingar och murket och rötskadat trä i gung- och klätterställningar.
- Mer än hälften av bristerna på lekplatser beror på eftersatt eller felaktigt underhåll. Andra brister beror på felaktig konstruktion eller felaktig montering.

Exempel på begränsningar som gör det svårare att utveckla rörelserikedom

I FN:s konvention om barnets rättigheter, även kallad barnkonventionen, betonas att alla barn har rätt till lek i en stimulerande, trygg och lämplig miljö. För att tillgodose det behovet är det viktigt att det finns lekplatser som stimulerar barns kreativitet, rörelse och utveckling.

Lekplatser kan samtidigt utgöra en fara om de har säkerhetsbrister, samtidigt som de kan utgöra en fara ifall de är för säkra.

Om de har brister i tillgänglighet och användbarhet kan de också vara svåra att ta sig till och från samt att använda för barn och föräldrar med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga. Samtidigt är det viktigt att vara medveten om att krav på säkerhet, tillgänglighet och användbarhet inte behöver stå i motsättning till kreativitet, rörelse och utveckling. Tyvärr kan det för barnen upplevas göra det i form av att faktorer som självbestämmande och eget skapande åsidosätts.

Säkerhetskraven på lekplatser och skolgårdar kan ibland överanvändas och därmed skapa statiska miljöer där barn inte utmanas och får lära sig att hantera risker. Säkerhetskraven, regelverk och annat appliceras i miljöer som den inte är avsedd för, exempelvis naturområden med buskar, träd och stora stenar. Detta skapar miljöer som tyvärr inte går i linje med principer för rörelserikedom och riskfylld lek.

Säkerhetsområden som klämrisk av olika kroppsdelar till fallhöjd kan begränsa förmåga att utveckla en bred rörelsebank och sociala samt kognitiva förmågor. Som exempel – lekredskapsutrustning som har en fallhöjd på mer än 60 cm kräver fallskyddsunderlag – något som kan belasta miljön genom produktion av plast/gummi.

Det är vidare få miljöer som erbjuder lösningar för att lösa föremål samt olika underlag, vilket begränsar möjlighet till att utveckla rörelserikedom.

Relevanta artiklar i ämnet som utmanar begränsningarna och säkerheten.

Nedan finns några inkopierade artiklar som kan vara intressant för ämnet.

[Forskare: Lekplatser för säkra för barns bästa](#)

PUBLICERAD 23 DECEMBER 2019

Säkerhetskraven på lekplatser och skolgårdar överanvänds och skapar statiska miljöer där barn inte utmanas och får lära sig hantera risker. Det menar forskaren Märit Jansson, som menar att det kan få konsekvenser för barns hälsa.

– I dag kopplas det till bristande fysisk aktivitet, bristande mental hälsa och många problem som vi ser hos barn i dag, säger Märit Jansson, docent i landskapsplanering vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) som har studerat barns utomhusmiljöer i 15 år. Hon är nu aktuell med ett kapitel om hållbara utemiljöer i kommande boken Djur, natur och sopretur.

Begränsande regler

Säkerheten på lekplatser och skolgårdar styrs av Europastandarden för lekredskap och stötdämpande underlag. Genom att följa standarden håller lekplatserna och lekredskapen nivån som plan- och bygglagen och produktsäkerhetslagen kräver. Lekplatserna måste också underhållas för att olycksrisken ska minimeras. Ibland används säkerhetsstandarderna i miljöer den inte är avsedd för, enligt Märit Jansson. Hon ser det som ett tecken på att säkerheten ibland går för långt.

– Vi har blivit så rädda för vårt ansvar kring miljöer där barn leker att vi har börjat applicera standarden i naturmiljöer, klätterträd eller på bygglekplatser, säger hon.

"Utmaningar där barn gör riskbedömning"

I ett snickeri i Midsommarkransen utanför Stockholm tillverkas lekplatser med inspiration från sagor och historia. Konstruktionerna utgår från säkerhetsstandarderna, annars blir produkten oanvändbar. Även om företagets vd Ivar Inkapööl tycker att det är bra med en medvetenhet kring olyckor tycker han att standarderna begränsar.

– Det behövs något annat också, som skapar utmaningar där barnen själva gör en riskbedömning, säger han.

Men utvecklingen pekar i motsatt riktning.

– Vi börjar se i forskningen att det finns en brist på riskhantering. Det är viktigt för barns utveckling att få utmana sig och utemiljön är perfekt för det, säger Märit Jansson.

[Fler barn borde ramla och slå sig när de leker](#)

PUBLICERAD 2019-12-28, Dagens nyheter

Märit Jansson uttalar sig här också. Dock kräver artikeln prenumeration.

[Barn vill vara med och utforma lekplatser](#)

22 januari 2015

Hur väl anpassade är lekplatser efter barn och deras perspektiv och önskemål?

I en ny studie från Sveriges Lantbruksuniversitet, SLU, har man jämfört barns och förvaltares perspektiv på lekplatsleken.

Resultaten från studien pekar mot att det är bra att låta barn delta i förvaltningen och utvecklingen av offentliga lekplatser och gärna på en konkret nivå, det vill säga ute på lekplatserna. Får inte barnen vara med och påverka finns det en risk att lekplatserna blir för detaljrikt gestaltade och för "färdiga för barns skapande lek."

Barn efterfrågar utmaningar

Barnen som tillfrågades i studien tyckte att många av lekplatserna i deras närmiljö inte var tillräckligt utmanande och beskrev följande tre aspekter av lekplatsleken som särskilt viktiga: fysiska utmaningar, påverkan och platsskapande.

De vill utmana sig själva med att klättra till höga höjder eller röra sig snabbt, hitta eller skapa egna platser för exempelvis lugnare lekar och skapa och förändra miljön fysiskt. Det kan handla om att gräva djupa hål i sanden eller försöka bygga om lekredskapen.

Förståelse hos förvaltarna

Studien visar att de lokala förvaltarna till stor del förstod barnens önskemål om att använda lekplatserna för fysiska utmaningar och även för platsskapande. Dock uppfattades barnens vilja att påverka och förändra miljön inte som en del av leken av förvaltarna, utan mer som vandalisering.

Utvecklingen går i motsatt riktning

I dag går utvecklingen ofta mot att lekplatser blir mer "färdiga" och designade. Enligt studiens författare, landskapsarkitekten Mårit Jansson, behöver lekplatserna i stället utvecklas så att barn tillåts vara aktiva i att skapa och utveckla sin miljö. "Barns delaktighet i utvecklingen av sina lokala lekmiljöer kan vara ett viktigt steg mot att skapa en mer barnvänlig byggd miljö", skriver hon i studien.